

SINFÓNÍUHLJÓMSVEIT
ÍSLANDS

Með kveðju frá Ítalíu

12. september 2013

MENNTA- OG
MENNINGARMÁLARÁÐUNEYTIÐ

Reykjavíkurborg

Vinsamlegast hafið slökkt á farsímum meðan á tónleikum stendur.

Tónleikagestir eru beðnir um að klappa aðeins í lok tónverka.

Tónleikarnir eru í beinni útsendingu á Rás 1 og verða aðgengilegir í tvær vikur á www.ruv.is.

Áætluð tímalengd verka:

Suite Bergamasque: 16'30"

Haraldur á Ítalíu: 42'00"

Sinfónía nr. 4, „Ítalska sinfónían“: 30'00"

Aðalstyrktaraðili:

GAMMA

Með kveðju frá Ítalíu

Fim. 12. sept. » 19:30

Jun Märkl hljómsveitarstjóri
Lars Anders Tomter einleikari

Claude Debussy
hljómsveitarbúningur
Henri P. E. Mouton

Suite Bergamasque (1905)
Forspil
Menúett
Tungsljós
Passepied (dans)

Hector Berlioz

Haraldur á Ítalíu, op. 16 (1834)
Sinfónía í fjórum hlutum með einleiksvíólu
Haraldur í faðmi fjallanna: Adagio – Allegro
Ganga pílagrímana: Allegretto
Kvöldlokka: Allegro assai
Svallveisla ræningjanna: Allegro frenetico

Hlé

Felix Mendelssohn Bartholdy *Sinfónía nr. 4, op. 90 „Ítalska sinfónían“ (1833)*
Allegro vivace
Andante con moto
Con moto moderato
Presto e Finale: Saltarello

Jun Märkl

hljómsveitarstjóri

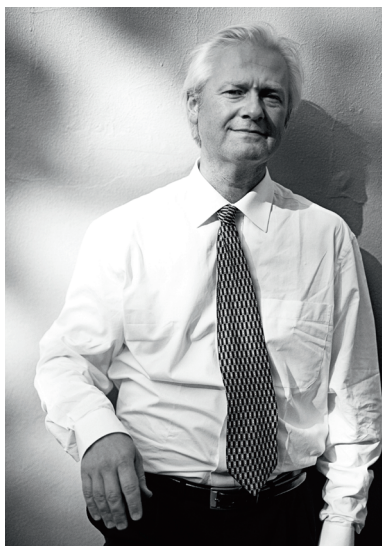
Jun Märkl er fæddur í München. Móðir hans var konsert-píanisti, fædd í Japan, og faðir hans þýskur fiðluleikari og virtur konsertmeistari. Märkl nam fiðluleik, píanóleik og hljómsveitarstjórn við Tónlistarháskólann í Hannover og hlaut síðar frekari þjálfun hjá Sergiu Celebidache í München og Gustav Meier í Michigan. Árið 1986 vann hann hljómsveitarstjórakeppni þýska tónlistarráðsins og ári síðar hlaut hann styrk frá Sinfóníuhljómsveitinni í Boston til náms í sumarakademíu hljómsveitarinnar í Tanglewood og voru kennarar hans þar Leonard Bernstein og Seiji Ozawa. Í kjölfarið fylgdu verkefni við óperuhús í Evrópu og var Märkl tónlistarstjóri Ríkisleikhússins í Saarbrücken 1991–94 og Þjóðarleikhússins í Mannheim 1994–2000. Hann hefur um árabíl stjórnað við Ríkisóperurnar í Vínarborg og München og við Semper-óperuna í Dresden. Þá var hann fastur stjórnandi við Bæversku ríkisóperuna til ársins 2006. Hann þreytti frumraun sína við Konunglegu óperuna í Lundúnum í *Ragnarökum* Wagners árið 1996 og tveimur árum síðar stjórnaði hann *Il Trovatore* í Metropolitan óperunni í New York. Þá hefur hann stjórnað *Niflungahring* Wagners í Þýsku óperunni í Berlín og Nýja þjóðarleikhúsinu í Tókýó.

Jun Märkl stjórnar mörgum af helstu hljómsveitum veraldar. Hann hefur um árabíl notið mikillar virðingar sem túlkandi sinfónískrar tónlistar og óperutónlistar af þýska skólanum og nýlega hlaut hann mikið lof fyrir túlkun sína á verkum Debussys, Ravels og Messiaens. Märkl var tónlistarstjóri Þjóðarhljómsveitarinnar í Lyon frá 2005–2011 og MDR hljómsveitarinnar í Dresden til 2012. Með þessum hljómsveitum ferðaðist hann vítt og breitt um heiminn.

Túlkun Märkl á verkum fjölmargra tónskálda má finna á hljóðritum þekktra hljómsveita fyrir hin ýmsu útgáfufyrirtæki og nýlega var hann heiðraður fyrir níu diska útgáfu á verkum Debussys.

Lars Anders Tomter

einleikari

Lars Anders Tomter er meðal fremstu víóluleikara samtímans. Hann fæddist í Hamar í Noregi og byrjaði fiðlu- og víólunám í Osló átta ára gamall. Síðar stundaði hann framhaldsnám hjá Max Rostal og Sándor Vegh. Árið 1984 fékk hann sérstök verðlaun fyrir túlkun sína á víólukonsert Bartóks í alþjóðlegu víólukeppninni í Búdapest og tveimur árum síðar stóð hann uppi sem sigurvegari í Maurice Vieux keppninni í Lille. Einleikaraferill Lars Anders hófst árið 1987 þegar hann ferðaðist með Norsku kammersveitinni undir stjórn Ionu Brown um Þýskaland og Bandaríkin og síðan hefur hann staðið á einleikarapalli helstu tónleikahúsa austan hafs og vestan.

Hann hefur meðal annars komið fram með BBC sinfóníu-hljómsveitinni og Konunglegu fílharmoníuhljómsveitinni í Lundúnum, Academy of St. Martin in the Fields, RSO í Frankfurt, NDR hljómsveitinni í Hannover, Ungversku þjóðarfílharmoníuhljómsveitinni, Tékknesku fílharmoníu-hljómsveitinni, Sænsku útvarpshljómsveitinni, Óslóar fílharmoníunni og Dönsku útvarpshljómsveitinni.

Lars Anders Tomter hefur unnið með fjölmörgum hljómsveitarstjórum, þeirra á meðal eru Vladimir Ashkenazy, Daniele Gatti, Jukka-Pekka Saraste, Krzysztof Penderecki, Yan Pascal Tortelier og Okko Kamu. Þá leikur hann reglulega kammertónlist og er tíður gestur á öllum helstu tónlistarhátíðum. Sjálfur er hann listrænn stjórnandi Risør kammer-tónlistarhátíðarinnar í Noregi.

Fjölmörg verk hafa verið samin sérstaklega fyrir Lars Anders og eru öll helstu einleiksverk samtímans fyrir víólu á verkefnalista hans og aðgengileg í hljóðritunum frá Simax, Naxos, Virgin Classics, NMC, Somm og Chandos.

Lars Anders Tomter er prófessor við Ríkistónlistarháskólann í Ósló þar sem margir af efnilegustu strengjanemendum Noregs njóta leiðsagnar hans. Hann leikur á Gasparo da Saló víólu frá 1590.

Claude Debussy

Suite Bergamasque

Claude Debussy samdi *Bergamasque*-svítuna fyrir píanó árið 1890. Árið áður hafði hann skrifað *Litlu svítuna* (*Petite suite*) fyrir fjórhent píanó en bæði þessi verk eru meðal vinsælli verka höfundarins og eiga það sameiginlegt að hafa öðlast nýtt líf í hljómsveitarbúningi. Tónskáldið og hljómsveitarstjórinn Henri Busser (1872–1973) útsetti *Litlu svítuna* með leyfi höfundar árið 1907. Fleiri hafa glímt við að útsetja *Bergamasque*-svítuna og er breski hljómsveitarstjórinn Leopold Stokowsky þeirra þekktastur. Þá umritaði rússneskættaða Hollywood tónskáldið Dimitri Tiomkin tunglskinskafla svíunnar fyrir orgel og notaði í kvikmyndinni *Risinn* (*Giant*) sem Warner Brothers framleiddu árið 1956 og skartaði James Dean í aðalhlutverki. Útsetningin sem Sinfóníuhljómsveit Íslands leikur í kvöld er eftir Henri Pierre Edouard Mouton sem fæddur er 1917.

Debussy endurskoðaði svítuna árið 1905 og var hún gefin út í júní sama ár. Ekki er vitað hversu miklum breytingum hið fimmtán ára gamla verk tók, en seinni kaflarnir tveir fengu að minnsta kosti nýjar yfirskriftir. Þannig varð *Promenade sentimentale* að *Clair de lune* og *Pavane* varð *Passepied*. Tunglskinskaflinn einn og sér er vafalaust þekktasta tónsmíð Debussys en titillinn sækir hann í fyrsta ljóðið í ljóðabókinni *Fêtes galantes* (Prúðmannlegar hátíðir) eftir vin sinn Paul Verlaine (1844–1896).

Achille-Claude Debussy fæddist í St. Germain-en-Laye, úthverfi Parísar árið 1862. Tíu ára gamall fékk hann inngöngu í Tónlistarháskólann í París. Hann vann Tónskáldaverðlaunin Prix de Rome árið 1884 og dvaldist eftir það í tvö ár í Róma-borg þar sem hann hitti meðal annarra Franz Liszt og Giuseppe Verdi. Þekktustu hljómsveitarverk Debussys eru *Eftirmiðdagur skógarpúkans* (*Prélude à l'après-midi d'un faune*) og *Hafið* (*La mer*).

Clair de lune

Votre âme est un paysage choisi
Que vont charmant masques et bergamasques,
Jouant du luth, et dansant, et quasi
Tristes sous leurs déguisement fantasques.

Tout en chantant sur le mode mineur
L'amour vainqueur et la vie opportune,
Ils n'ont pas l'air de croire à leur bonheur
Et leur chanson se mêle au clair de lune,

Au calme claire de lune triste e beau,
Qui fait rêver les oiseaux dans les arbres
Et sangloter d'extase les jets d'eau,
Les grands jets d'eau sveltes parmi les marbres.

Paul Verlaine

Tungsljós

Sál þín er útvalið landslag, heillað
af grímubúnum dönsurum frá Bergamo,
þeir leika á lútu og dansa, næstum því
hryggir bak við kostuleg dulargerfin.

Þótt þeir syngi döprum rómi
um sigursæla ást og auðnusamt líf,
þá virðast þeir ekki trúá á sælu sína,
og söngur þeirra blandast við tungsljósið,

við friðsælt tungsljósið, sorglegt og fagurt,
sem lætur fuglana í trjánum dreyma
og gosbrunnana miklu andvarpa í algleymi,
háa og granna hjá marmarastyttunum.

Reynir Axelsson

Hector Berlioz

Haraldur á Ítalíu, op. 16

Tónlistin á Íslandi

Sinfóníuhljómsveitin hefur tvisvar áður flutt sínfóníu Berlioz um Harald á Ítalíu, fyrst 22. janúar 1981 í Háskólabíói. Stjórnandi var Paul Zukofsky og einleikari Lawrence Wheeler en báðir eru þeir Bandaríkjamenn. Ungverski hljómsveitarstjórinn Iván Fischer stjórnaði síðan flutningi verksins á tónleikum í Háskólabíói 4. apríl 1991 en þar fór Helga Þórarinsdóttir víóluleikari með hlutverk Haraldar.

22. desember 1833 var Berlioz viðstaddur flutning á *Draum-órasinfóníu* sinni í sal Tónlistarháskólans í París. Í endurminningum sínum segir hann: „Eftir tónleikana kom til mín maður með sítt hár, stingandi augu og framandi, hrollvekjandi yfirbragð. Þetta var Paganini... Nokkrum vikum síðar kom hann aftur og sagðist eiga frábæra Stradivarius víólu sem hann langaði að leika á opinberlega en vantaði réttu tónlistina. „Þér eruð eini maðurinn sem ég treysti til að gera þetta,“ sagði Paganini. Til að þóknast hinum mikla manni byrjaði ég á sólóverki fyrir víólu og hljómsveit. Varla hafði ég lokið við fyrsta þáttinn þegar Paganini kom til að líta á afraksturinn. Þegar hann sá allar þagnirnar í víólupartinum sagði hann: „Þetta er ómögulegt, það er ekki nóg fyrir mig að gera þarna, ég ætti að vera stöðugt spilandi.“ Ég svaraði: „Það sem þér viljið er víólukonsert og í þessu tilfelli eruð þér sá eini sem getur samið slíkt verk.“ Paganini svaraði ekki en snéri burt vonsvikinn.“ Og áfram heldur Berlioz: „Ég gerði mér ljóst að fyrirætlan mín myndi aldrei henta honum og hóf að vinna verkið með öðrum áherslum í stað þess að beina athyglinni að því að hygla víólunni sérstaklega. Hugmynd mín var að skrifa röð hljómsveitarþátta þar sem víólan kæmi að meira og minna leyti við sögu, líkt og raunveruleg persóna sem viðheldur skapgerðareinkennum sínum allt til enda. Ég ákvað að umgjörðin skyldi verða minningin um skáldleg áhrif sem ég varð fyrir á gönguferðum mínum í Abruzzi og gera hana melankólískt dreymandi líkt og í ljóði Byrons um hinn unga Harald. Þetta skýrir titil verksins, Haraldur á Ítalíu. Mottó, leiðsögustef (fyrsta stef víólunnar) eins og í *Draumórasinfóníunni* þröngvar sér endurtekið þráhyggjulega inn á sviðið og breytir stefnu tónlistarinnar. Stef Haraldar svífur yfir hinum hljómsveitarröddunum eins og til að mynda andstöðu við þær bæði í skapgerð og hraða án þess að trufla framvinduna. Þrátt fyrir flókna hljómasamsetningu var vinnan við sínfóníuna ekki tímafrekari en önnur verk mín en eins og fyrr fór drjúgur tími í að endurskoða hana. Ganga pílagrímana sem ég rissaði upp

á nokkrum klukkutímum, þenkjandi við eldinn, tók mörgum breytingum í smáatriðum næstu sex árin eða lengur og þær voru til mikilla bóta, að ég held. Upphaflega gerðin hlaut strax góðar viðtökur þegar verkið var frumflutt á tónleikum sem ég hélt í Tónlistarháskólanum 23. nóvember 1834. Aðeins fyrsta þættinum var dræmlega tekið og lítið klappað. Það var Girard [Narcisse Girard hljómsveitarstjóri 1798–1860] að kenna. Hann náði aldrei að auka hraðann í niðurlaginu þar sem hann á smám saman að tvöfaldast. Án þessarar stigmögnunar verður niðurlag kaflans dauft og óspennandi. Það var mér kvalræði að heyra þetta svona. Ganga pílágímanna var endurtekin en í seinna skiptið í síðari hlutanum þar sem klausturklukkurnar (tvær nótur leiknar af hörpunni, flautum, óbóum og hornum) hljóma aftur, mistaldi hörpuleikarinn sig og týndist. Í stað þess að hjálpa honum eins og ég hef margoftert gert (þrír af fjórum spilurum voru dottnir út), hrópaði Girard: „Lokahljóminn!“ og hljómsveitin hlýddi og sleppti þar með tóktunum fimmtíu þar á undan. Eftir þetta ákvað ég að stjórna framvegis verkum mínum sjálfur í stað þess að treysta öðrum til að koma réttum boðum til hljóðfæraleikaranna.

Um tónskáldið

Mendelssohn og Berlioz hittust í Róm árið 1831 og varð vel til vina þrátt fyrir ólíka skapgerð. Í bréfi sem Berlioz skrifaði frá Róm segir meðal annars: „Hann [Mendelssohn] er dásamleg mannvera; hæfileikar hans sem flytjanda eru jafn miklir og músikölsk snilligáfa hans og það segir mikla sögu. Allt sem ég hef heyrt um hann gleður hjarta mitt; ég trúi statt og stöðugt að hann sé einn af hæfileikaríkustu tónlistarmönnum samtímans ...“

Í kjölfar frumflutnings sinfóníunnar birti tónlistartímarit í París grein þar sem ég var atyrtur á árásargjarnan hátt og daginn eftir fékk ég nafnlaust bréf með enn grimmilegri móðgunum sem endaði á ásökun um að mig skorti hugrekki til að styttu mér aldur.“

Felix Mendelssohn

Sinfónía nr. 4 op. 90 „Ítalska sinfónían“

„Þetta er Ítalía! Og það sem ég hef ætíð séð fyrir mér sem mestu lífsgleði er nú orðið að veruleika sem ég nýt til hins ítrasta.“ Svo hljóðar upphaf bréfs sem hinn tuttugu og eins árs gamli Mendelssohn skrifaði fjölskyldu sinni frá Feneyjum í október 1830. Hann átti vissulega foreldrum sínum þökk að gjalda en ríkidæmi þeirra gerði honum kleift að ferðast í tvö ár um Evrópu. Fyrsti viðkomustaðurinn voru Bretlandseyjar þar sem fyrstu fræjum að *Skosku sinfóníunni* og *Suðureyjaforleiknum* (Fingalshellir) var sáð. Nú lá leiðin um Feneyjar, Flórens, Róm, Napolí og til baka til Genúa og Mílanó. Á ferðalaginu sem stóð fram í júlí 1831 hóf Mendelssohn vinnu við *Ítölsku sinfóníuna* af miklum eldmóði.

Í bréfi til Fannyar systur sinnar skrifar hann: „*Ítalska sinfónían* er farin að taka á sig mynd. Hún verður glaðlegasta verk sem ég hef nokkurn tíma samið.“ Framhaldið á sköpunarferlinu reyndist honum samt erfitt og sagði hann síðar að í því hefði hann upplifað erfiðustu stundir lífs síns. Þann 13. mars 1833 lauk hann við sinfóníuna í Berlín og réttum tveimur mánuðum síðar var hún frumflutt í Lundúnum, að beiðni London Philharmonic Society, undir stjórn tónskáldsins sjálfs.

Tónlistin á Íslandi

Ítalska sinfónían hefur oft hljómað á tónleikum Sinfóníuhljómsveitar Íslands, fyrst í Þjóðleikhúsinu undir stjórn Viktors Urbancic 2. júní 1950. Hljómsveitin hefur síðan flutt hana 35 sinnum víðsvegar um landið, síðast í Háskólabíói í maí 2009 undir stjórn Eyvinds Gullberg Jensen. Þá var verkið á efnisskrá hljómsveitarinnar í Þórshöfn í Færeyjum árið 1994. Stjórnandi var Osmo Vänskä.

Þrátt fyrir góðar viðtökur efaðist Mendelssohn um ágæti verksins og endurskoðaði í tvígang og sinfónían var ekki gefin út fyrr en fjórum árum eftir lát hans, árið 1851. Í raun er hún eldri en sinfóníurnar nr. 2 (1840) og nr. 3 (1842). Við hlustun er erfitt að ímynda sér að tónskáldið hafi við sköpun verksins glímt við ritstíflu eða séð ástæðu til að breyta nokkrum sköpuðum hlut. Allt frá byrjun geislar tónlistin af lífsgleði og krafti og endurspeglar tilfinningarnar sem tónskáldið lýsti í bréfinu til fjölskyldu sinnar haustið 1830. Sól skín í heiði og hlustandinn upplifir ítalska sveit, píslargöngu, ljúfan menúett og gáskafullan, rómverskan saltarello dans.

Sigurður Ingví Snorrason

Hljómsveit á tónleikum

12. september 2013

1. FIÐLA

Sigrún Eðvaldsdóttir
Una Sveinbjarnardóttir
Zbigniew Dubik
Pálína Árnadóttir
Lin Wei
Mark Reedman
Andrzej Kleina
Olga Björk Ólafsdóttir
Ágústa María Jónsdóttir
Bryndís Pálsdóttir
Rósa Guðmundsdóttir
Laufey Sigurðardóttir
Júlíana Elin Kjartansdóttir
Hildigunnur Halldórsdóttir

2. FIÐLA

Gunnhildur Daðadóttir
Roland Hartwell
Kristján Matthíasson
Greta Guðnadóttir
Margrét Þorsteinsdóttir
Christian Diethard
Greta Salome Stefánsdóttir
Joanna Bauer
Sigurlaug Eðvaldsdóttir
Ólöf Þorvarðsdóttir
Helga Þóra Björgvinsdóttir
Þórdís Stross

VÍÓLA

Þórunn Ósk Marinósdóttir
Svava Bernharðsdóttir
Herdís Anna Jónsdóttir
Kathryn Harrison
Guðrún Þórarinsdóttir
Þórarinn Már Baldursson
Móeiður Anna Sigurðardóttir
Sarah Buckley
Guðrún Hrund Harðardóttir
Jónína Auður Hilmarsdóttir

SELLÓ

Bryndís Halla Gylfadóttir
Sigurgeir Agnarsson
Sigurður Bjarki Gunnarsson
Ólöf Sesselja Óskarsdóttir
Bryndís Björgvinsdóttir
Júlía Mogensen
Auður Ingvadóttir
Hrafnkell Orri Egilsson

BASSI

Hávarður Tryggvason
Páll Hannesson
Dean Ferrell
Jóhannes Georgsson
Richard Korn
Þórir Jóhannsson

FLAUTA

Hallfriður Ólafsdóttir
Áshildur Haraldsdóttir

ÓBÓ

Matthías Nardeau
Peter Tompkins

KLARÍNETT

Arngunnur Árnadóttir
Rúnar Óskarsson

FAGOTT

Brjánn Ingason
Rúnar Vilbergsson
Darri Mikaelsson
Bryndís Þórsdóttir

HORN

Joseph Ognibene
Emil Friðfinnsson
Þorkell Jóelsson
Lilja Valdimarsdóttir

TROMPET

Ásgeir Steingrímsson
Einar Jónsson
Eiríkur Örn Pálsson
Guðmundur Hafsteinsson

BÁSÚNA

Sigurður Þorbergsson
Oddur Björnsson
Jón Halldór Finnsson

TÚBA

Nimrod Ron

HARPA

Elísabet Waage

PÁKUR

Frank Aarnink

SLAGVERK

Steeff van Oosterhout
Arni Áskelsson

Arna Kristín Einarsdóttir framkvæmdastjóri
Bengt Árstad, listrænn ráðgjafi
Margrét Sigurðsson fjármálafulltrúi
Grimur Grimsson sviðsstjóri

Anna Sigurbjörnsdóttir tónleikastjóri
Hjördis Ástráðsdóttir fræðslustjóri
Kristbjörg Clausen, nótta- og skjalavörður
Sigbór J. Guðmundsson sviðsstjóri.

Margrét Ragnarsdóttir, markaðs- og kynningarstjóri
Una Eyþórsdóttir mannauðsstjóri
Þórunn Vala Valdimarsdóttir umsýjónarmaður

Ilan Volkov, aðalhljómsveitarstjóri og listrænn stjórnandi

GAMMA er aðalstyrktaraðili Sinfóníuhljómsveitar Íslands

GAMMA er óháð fjármálafyrirtæki sem rekur fjölbreytt úrval
verðbréfa- og fagfjárfestisjóða

Klapparstígur 29, 101 Reykjavík, Sími 519 3300, www.gamma.is

GAMMA
GAM Management hf